

Posudek na habilitační práci

Autor: Mgr. Tomáš Šmíd, Ph.D.

Název: CESTA IMARATU KAVKAZ.

PŘÍBĚH SEVEROKAVKAZSKÉHO DŽIHÁDISMU A IMARAT KAVKAZ JAKO NESTÁTNÍ OZBROJENÝ AKTÉR

Aktuálnost námětu

Předložená habilitační práce má 604 stran textu a na dalších téměř 70 stránkách vykazuje více než 1100 použitých zdrojů. V obou případech lze konstatovat, že se jedná o velmi rozsáhlou práci vytvořenou na základě obrovského množství zdrojů a strukturovaných rozhovorů s více než 30 respondenty a interview s několika desítkami odborníků na severokavkazskou problematiku, jakož i s politiky, kteří aktivně působili v nějakých funkcích v analyzovaném období. Rozsah práce vynikne ještě uvědomí toho, práce není primárně věnována známému čečensko-ruskému konfliktu, o němž bylo napsáno množství odborných článků i monografií, a to i v českém jazyce (např. Souleimanov).

Zvolené téma je vysoce aktuální, protože Severní Kavkaz po letech vnučeného komunistického režimu, který se zachoval ke zdejší pestré mozaice národů podobně jako carský režim při dobývání celého regionu v tzv. stoleté kavkazské válce. Zánik komunistického impéria a uvolnění centrální moci vyvolalo separatistické tendence, do nichž se záhy aktivně zapojily islamistické teroristické síly napojené na tzv. Islámský stát. Přestože se Rusku podařilo vojenským zásahem separatismus potlačit, vytvořili poražení islamisté specifickou politickou strukturu nestátního typu, která operuje na řadě míst v Asii a Africe, přičemž se jistě nevzdali myšlenky na odvetu i na Kavkazu. A právě příčinám vzniku, vzestupu i pacifikaci islámského terorismu na Kavkazu se zabývá posuzovaná práce a je tedy primárním cílem autora.

Vedle uvedeného cíle si definoval dvě výzkumné otázky: první formuluje slovy „*jak se vyvíjel džihádismus na Severním Kavkaze*“ a druhou „*jaký typ nestátního ozbrojeného aktéra představuje Imarat Kavkaz*“. Vzhledem k rozsahu práce se to může jevit málo, ale faktem je, že autor naplňuje obě otázky do závěrečného zhodnocení obrovským množstvím faktů, které ukazují, jak složitým aktérem analyzovaná struktura je.

Typografické a terminologické problémy

Z hlediska typografie mi chybí pro přehlednější orientaci odsazování odstavců s meziřádkem mezi nimi. Sice by pár stránek přibylo, ale text by byl přehlednější. Při tak rozsáhlém textu mohl autor využít i členění subkapitol do 4. řádu, nicméně aspoň takové faktické subkapitoly bez názvu odděluje třemi hvězdičkami. I když třeba v úvodních kapitolách 1 a 2 používá hvězdičky již u subkapitoly o řád vyšším (např. 1.2 na s. 11, 16, 18 a 20).

V názvu práce mě překvapilo užití arabsko-českého spojení Imarat Kavkaz, který autor vysvětluje hned v úvodu v pozn. 5. Nicméně píše, že česká verze arabského termínu se přepisuje *imárát* a odpovídá mu český emirát. Když už by měla být zachována autenticita arabského názvu, tak by měl znít *Imárát al-Kavkaz*, resp. v mezinárodním přepisu *Imarat al-Qawqaz* (navíc v arabštině se ještě objevuje v názvu termín „islámský“). Možno doplnit, že

Imarat Kavkaz je vlastně přepis z čečenštiny psané cyrilicí. Domnívám se, že mnohem účelnější by byl český termín Emirát Kavkaz. Ale respektuji, že autor důsledně užívá termín „imarat“.

Při užívání anglických a ruských zdrojů se samozřejmě občas stane, že některá jména z anglických zdrojů nejsou „počeštěna“, např. gruzínská obec Karamachi je ve skutečnosti Karamači. Ale to je opravdu detail, takových případů není mnoho.

Více mi vadí užívání rusismů v některých geonymech a etnonymech. Je to bohužel dlouhodobý nešvar, který posiluje i angličtina, která prostě transkribuje ruské termíny do latinky a tím nepřímo ovlivňuje i češtinu. Mám na mysli především psaní regionálních geonym Kabardino-Balkarsko (variantně Balkarie) a Karačajevo-Čerkesko (var. Čerkesie). Z toho potom vznikají i nesprávná etnonyma Kabardinci, podobně i Osetinci, nebo Karačajevci. Přitom i autor píše samostatně správně Kabarda, ale etnonymum přebírá v ruském tvaru Kabardinec. Přitom od podobného geonyma Morava by jistě nepoužil tvar Moravinec. Proto správný tvar je podobně jako u Moravana jednoduše Kabard'an, v případě Osetie potom Oset a ne Osetinec (podobně Itálie a Ital, ne Italinec). A Karačaj je turkické geonymum ve smyslu Černý potok, tudíž etnonymum nemůže být Karačajevci (což naštěstí autor neužívá a má správně Karačajci), ale taktéž je nutno odmítnout i tvary Karačajevsko nebo ve spojení s dalším geonymem ve složeninách Karačajevo-Čerkesko, ale užívat i v nich tvar Karačaj. Případně jako přídavné jméno ve složenině s republikou užít Karačajsko-čerkeská republika a podobně Kabardsko-balkarská republika. Ale to už se dostáváme ke složenině typu Moravskoslezský kraj, z něhož ekonomové vytvořili i geonymum Moravskoslezsko. Pro Moravany poněkud zvláštní tvar. Ale vynechání spojovníku dříve u Československa vedlo k tomu, že se pro mnohé ve jménu ztratilo to Česko (a cizojazyčné tvary vznikly jako novotvary – např. Czechoslovakia místo Czechia-Slovakia, adekvátně k Austria-Hungary).

Jako přínosné vidím i používání některých originálních termínů typu *bojevik* nebo *silovik*, které důsledně píše autor kurzívou.

Přístup k řešení a zasazení problematiky do odborného kontextu

Rozsáhlý soubor použitých zdrojů, mezi nimiž figurují i stěžejní práce věnované severo-kavkazské problematice svědčí o tom, že autor se orientuje ve výzkumu zaměřeném na bezpečnostní problematiku, že konzultoval svoje poznatky s odborníky na světové úrovni a osobně poznal v rámci terénního výzkumu nejen fyzicko-geografická, ale i politická, kulturní a ekonomická specifika Severního Kavkazu a jeho etnicky rozmanité populace. V tomto nelze autorovi skutečně nic vytknout. Pro naplnění cílů práce udělal maximum.

Teoreticko-metodologické ukotvení práce

Metodologie je velmi podrobně popsána v kapitole 1, která obsahuje také již zmíněný cíl práce a výzkumné otázky. Opět je zřejmé, že se autor dobře orientuje v metodách, které byly pro naplnění cíle stěžejní. Obrovským přínosem jsou expertní i biografické rozhovory, a především terénní výzkum přímo v regionu. Vysvětluje i etiku a limity výzkumu.

Základní teoretický kontext je představen v kapitole 2. Základním stavebním kamenem jsou nestátní ozbrojení aktéři a koncept tzv. nových válek a asymetrické válčení. Nechybí definice, kategorie, typologie, ani dimenze, které sledované aktéry vymezují. Velmi podrobně všechny představuje a naznačuje, jak jsou následně využívány v empirické části práce. Opět nemám nic, co bych autorovi v teoreticko-metodologické rovině vytknul.

Kvalita, správnost a původnost dosažených výsledků

O původnosti dosažených výsledků nemůže být pochyb, jelikož obdobný výzkum nebyl v Česku, ani ve světě dosud proveden. Faktem je, že např. obrovské množství jmen lidí, kteří jsou v práci podchyceni, působí při čtení poněkud rušivě – je jich tolik, že se v nich čtenář ztrácí a obtížně se orientuje. Na druhé straně např. pro historiky se jedná o cenný materiál, protože tito lidé jsou již velmi často po smrti, ale jejich jména pečlivým sledováním mediálních zdrojů autor habilitační práce podchytil a zpracoval jejich účast, ať už pozitivní nebo negativní, v událostech, které utvářely současný stav na Severním Kavkazu. Ale nejsou to samozřejmě jen jména aktérů, ale také události, časové souvislosti, prostorové aspekty, geopolitické dopady a jiné výsledky, které výzkum zaznamenal.

Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi

Představené výsledky jsou jednoznačně uplatnitelné pro rozvoj politologie, politické geografie i mezinárodních vztahů nebo moderní historie. Limitem je samozřejmě jazyk – pokud práce vyjde jen v češtině, bude její uplatnitelnost ve světovém měřítku velmi omezena. Nicméně v Česku je poměrně dobře rozvinutý výzkum nejen kavkazské oblasti, ale i islámského panregionu, do něhož Kavkaz zasahuje. V nemalé míře výrazně pomůže odborníkům, kteří se zabývají Ruskem, protože Severní Kavkaz jednoznačně představuje nejsilnější neuralgický prostor, který Rusko drží silou, a v němž dosud každé oslabení centrální moci vždy vyvolalo odstředivé tendence.

Pozitiva a negativa habilitační práce

Pozitiva jsem už zdůraznil v předcházejících odstavcích, obecně lze konstatovat, že přes obrovský počet dat dokázal autor v závěru na 12 stránkách velmi výstižně zpracovat výsledky svého výzkumu a jasně odpověděl na výzkumné otázky.

Jako geograf postrádám mapové přílohy. Málokdo se totiž orientuje ve složité regionální, sídelní a etnické struktuře Severního Kavkazu. Proto by mapa federálních jednotek s hlavní sídelní strukturou výrazně napomohla vnímat text i v souvislosti s prostorem. Stejně tak chybí etnická mapa. Přitom takové mapy jsou na internetu k dispozici, a to i v detailech za jednotlivé federální subjekty. Také nějaké demografické, ale i další statistické údaje mohly být zpracovány ve formě tabulek.

Přestože je práce velmi obsáhlá, určitě by jí prospěl i stručný nástin historie, minimálně od doby prvních kontaktů s Ruskem. Připomenout Kavkazskou válku plnou násilí a ukončenou genocidními čistkami (ostatně Gruzie vraždění a vyhnání Severokavkazců roku 2011 za genocidu uznala a vyzvala evropské státy, aby ji také projednali, stejně jako genocidu Arménů – evropské státy nereagovaly, nechtěly si pohněvat Rusko). Tak by si čtenáři uvědomili, proč se pokusili Severokavkazci protestovat proti olympiádě v Soči, městu, které bylo postaveno na místě, z něhož bylo původní ubyšské obyvatelstvo v roce 1864 totálně vysídleno do Turecka. A Rusko ne náhodou o OH v roce 2014 žádalo – oslavilo tak 150leté výročí dobytí Kavkazu. Podobně i informace o totálním vysídlení některých národů ve 40. letech minulého století komunistickým, de facto ruským režimem, by bylo pro čtenáře přínosem.

Dotaz k obhajobě habilitační práce:

K jednotlivým kapitolám nemám dotazy, zajímá mě však, jak znalec Severního Kavkazu vidí budoucnost regionu v kontextu ruské agrese na Ukrajině. Je to samozřejmě dotaz na subjektivní pohled, nicméně podložený širokými znalostmi historického vývoje – především posledních cca tří dekád. Je reálný nový pokus o odtržení od Ruska poté, kdy bude Rusko ekonomicky oslabeno sankcemi a válkou, což by jistě následně oslabilo centrální moc? A pokud je to reálné, bude centrem odporu opět Čečensko (nezmění Kadyrov mladší strany podobně jako jeho otec, jen v opačném gardu?), nebo se na Kavkaz přesunou ozbrojené buňky Islámského státu a ty se postaví do čela odporu?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Tomáše Šmída, Ph.D. s názvem „CESTA IMARATU KAVKAZ. PŘÍBĚH SEVEROKAVKAZSKÉHO DŽIHÁDISMU A IMARAT KAVKAZ JAKO NESTÁTNÍ OZBROJENÝ AKTÉR“ *splňuje* požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Politologie, a doporučuji ji k obhajobě před Vědeckou radou Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

V Tiché dne 29. srpna 2022

prof. RNDr. Vladimír Baar, CSc.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta Ostravská univerzita